

MUHAFAZAKAR DÜŞÜNCEDE TOPLUMSAL DEĞERLER

SOCIAL VALUES IN CONSERVATIVE IDEA

Alp CAMIZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, Doktora Öğrencisi, Muğla/Türkiye

Reference Camız, A. (2020). "Muhafazakar Düşünce Toplumsal Değerler", Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:5, Issue: 13; pp:184-191

ÖZET

Muhafazakar düşünce toplumu oluşturan ve ayakta tutan bir takım değerler olduğunu ve bunların mutlaka muhafaza edilmesi gerektiğini savunur. Bu değerlerden en önemlileri aile, düzen ve dindir. Muhafazakarlara göre Aydınlanma bu değerleri hiçe sayarak toplumu tehdit etmektedir. Aydınlanma düşüncesi yeni bir tarihi başlatmış, aklın yetkin ve her şeye hükmedebileceği fikri geçerlilik kazanmıştır. Din, kamusal hayattan çıkarılmaya çalışılmış ve dinin sosyal yönü Aydınlanma tarafından reddedilmiştir. Muhafazakar düşünce, yüzyıllardır ayakta duran ve tarihin sınavından geçmiş geleneklerin bir kenara atılmasını reddetmiştir. Çalışmada, aile, toplumsal düzen, toplum ve din gibi olgu ve değerlerin muhafazakar düşünce açısından ifade ettiği önem ele alınmıştır. Aynı zamanda muhafazakar düşüncenin önemli düşünürlerinin görüşleri de bu vesileyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakarlık, Aile, Toplum, Din, Aydınlanma

ABSTRACT

Conservative idea argues that there are a number of values which form and sustain society, and that they must be preserved. The most significant components of these values are family, order and religion. According to the conservatives, Enlightenment threatens the society by ignoring these values. The idea of enlightenment has started a new history, the idea that the mind is competent and can rule everything. Religion was tried to be removed from public life and the social aspect of religion was rejected by Enlightenment. Conservative thought has refused to put aside traditions that have been standing for centuries and have been tested in history..According to conservative people, enlightenment threatens society by ignoring these values. In the study the importance of values and facts such as family, social order, society and religion are expressed in terms of conservative idea. At the same time, the views of prominent philosophers conservative thought were also examined.

Keywords: Conservatism, Family, Society, Religion, Enlightenment

1. GİRİŞ

Muhafazakâr terimi ilk olarak 1818'de Chateaubriand tarafından kurulan bir gazetede kullanıldı (Beneton, 2011:7). Lakin terimin İngiltere, Fransa ve Amerika'daki farklı kullanımları kelimeye net bir anlam yüklenmesine olanak tanımamaktadır. Her ne kadar Morton Auerbach muhafazakârlığı klasik düşünceye kadar uzandırıp Cicero, Saint Augustin ve Thomas More'u (Beneton, 2011: 7) muhafazakâr olarak nitelese de yaygın kanaat muhafazakârlığın modern bir ideoloji olduğu yönündedir. Tarihçi Fernand Braudel'in "Longue duree" (uzun zamanlar) kavramsallaştırmasıyla ifade ettiği durum 18.yüzyıla kadar köklü bir değişimin yaşanmaması durumudur. Fakat Aydınlanma ile birlikte bu durum değişmiş, diğer bir tabirle uzun zamanlar artık sona ermiştir. Uzun zamanların sona ermesiyle ortaya çıkan Aydınlanmanın getirdiği değişim çok çetrefillidir.

Avrupa'da Aydınlanmanın değiştirmedeği hiçbir insani, kişisel, toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal varoluş alanı yoktur (Özipek, 2011: 31). Aydınlanmanın getirdiği bu değişim sonuçlarını bilim ve teknolojiye, ticaret ve endüstride, taşıma ve iletişimde, din ve felsefede olduğu kadar, sanat ve şiirde, tiyatrodaki, müzik ve resimde, heykel ve mimaride ve beşeri hayatın diğer tüm veçhelerinde bir bütün olarak gösteren bütünsel bir devrimdir (Gregorios, 1992: 85). Muhafazakâr doktrinin olayların içinde doğduğu (Beneton, 2011: 11) düşüncesinden hareketle Aydınlanma düşüncesinin

ve bu düşüncenin en önemli somutluğu olan Fransız Devriminin ortaya çıkardığı etkilerin muhafazakâr doktrinin oluşmasına, bu alanda ilk temel metinlerin tarih sahnesine çıkmasına sebep teşkil ettiği söylenebilir. Yine de salt Aydınlanma ve Devrim muhafazakârlık için kavramsal çerçeve çizmede nakıs kalacaktır; zira sınırlarının kesin çizgilerini belirlemek kolay olmasa da, muhafazakârlık tarihi bir gerçekliktir. Kavram yararlı ve geçerlidir; çünkü gerçeği yapay olarak kırpan bir şey olmanın ötesinde, farklı türlerine rağmen bütünlüğü ve doktriner özelliği olan entelektüel (ve siyasi) bir akımı açıklar (Beneton, 2011: 10).

Muhafazakarlık modernitenin kaçınılmaz olduğu yolundaki bir farkındalık ve buna vaziyet etme yolundaki bir eğilimin kesiştiği noktada tezahür eder. Muhafazakarlık, Aydınlanmaya, onun akıl anlayışına, bu aklın ürünü olan siyasi projelere ve bu siyasi projeler doğrultusunda toplumun dönüştürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalara muhalif olarak ortaya çıkan; rasyonalist siyaseti sınırlamayı ve toplumu bu tür devrimci dönüşüm proje(cil)lerinden korumayı amaçlayan yazar, düşünür ve siyasetçilerin eleştirilerinin biçimlendirdiği bir siyasi felsefeyi, bir düşünce geleneğini ve zaman içinde onlardan türetilen bir siyasi ideolojiyi ifade etmektedir (Özipek, 2011: 18).

2. MUHAFAZAKAR DÜŞÜNCEDE TOPLUM VE AİLE

Muhafazakar düşünce bireyi değil aileyi önceleyen bir düşüncedir. Kültürel bir kurum olan aile bireyin toplumsal evrimini sağlamakla yükümlüdür ve bu sebeple toplumun temel yapı taşıdır. Bireye kim olduğu aile içerisinde güçlü bir şekilde söylenir (Özipek, 2011: 70). Aile muhafazakârlığın üzerine inşa edildiği en küçük ontolojik varlık olarak kabul edilir. Aile; kusurlu olan insanın içinde var olduğu, erdemleri öğrenebileceği, eksikliklerini ve kusurlarını telafi edeceği bir varlıktır ve toplumun en küçük parçasıdır. Doğuştan nakıs olan insan ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumun bir ferdi olabilmek için ailenin rehberliğine ihtiyaç duyar. Toplum bireylerin müteşekkilinden fazlasıdır ve bir organizmadır.

Muhafazakâr düşünce aileyi, toplumu ve gelenekleri yok etmeye çalıştığına inandığı iki devrime karşı savaş açmıştır. Bunlardan birincisi bireyi toplumun temeli kabul eden Aydınlanma, diğeri de Sanayi Devrimi ve ondan mütevellit kapitalizmdir. Muhafazakârlığın bu iki devrime karşı itirazlarını temel hatlarıyla açıklamakta yarar vardır. 19. yüzyıl boyunca ve özellikle yüzyılın ilk yarısında muhafazakâr düşünce, genel olarak, temel kötülüğü insanlar arası ilişkileri bozmak olan yeni toplumun karşısına diktiği geleneksel topluma sıkı sıkıya bağlı kaldı. Muhafazakârların gözünde, 19.yüzyıla acı çektiren iki devrimin, bireyci devrim ve sanayi devriminin ortak noktaları, doğal toplulukları çökmek, somut, yakın, duygusal ve ahlaki yükümlülüklerle dolu ilişkilerin yerine, soğuk ve faydacı ilişkileri geçirmektir. Toplum artık ailelerden, komünlerden, düzenlerden, localardan oluşan toplumsal konumlara bir bakıma görev duygusu, bağlılık, onur, yol-yordam gösteren ve insanların din tarafından yönlendirildiği ve birbirine yaklaştırıldığı o organik sistem değildi; toplum giderek daha fazla gayri kişisel, tümüyle mekanik, seçmenlerden, tüccarlardan, işçilerden, alıcılardan ve satıcılardan oluşan ve yalnızca çıkarları doğrultusunda hareket eden geniş bir bütündü. Doğal eşitsizlikleri karşılayan ve kalpleri birbirine bağlayan ilişkiler yerlerini insanları birbirine yabancı kılan eşitlikçi ve sözleşmeye dayanan ilişkilere bıraktılar (Beneton, 2011: 92).

Muhafazakâr düşünce doğuştan kusurlu olduğuna inandığı insanın üzerine toplumu inşa etme yükünün verilemeyeceğini savunur. Rousseau'nun toplum öncesi doğa hali görüşüne karşı çıkan muhafazakârlar; toplumun bireyler arası bir sözleşmeyle ortaya çıktığı tezini de şiddetle reddederler. Onlara göre birey sosyal bir varlıktır ve tarihsel koşulların etkisinden bağımsız kabul edilemez. Toplum kendini oluşturan bireyden önce gelir, zira bireye onu oluşturan tarihselliği sağlayan toplumdur. Bireyin topluma katılımı noktasında da muhafazakâr düşünce aileyi ön plana alır. Geleneği özümsemiş bir aile bireyin gelenek yoluyla topluma doğru evrilmesini sağlayacak bir geleneksel ve manevi eğitimi bireye vermekle yükümlüdür. Muhafazakârlık bireyin eğitimine büyük önem verir. Bireyin toplumun değerleriyle mücehhez olması gerektiğini savlayan muhafazakâr düşünce, bu olmadan akılla bir yere varılamayacağını söyler.

Muhafazakâr düşünce ise insanın gelenek, kültür ve kurumsallaşmış bir din tarafından aile eliyle eğitilmesini savunur. Zira toplumun kültürel kodları en temel haliyle ailede mevcuttur ve birey toplumsallaşmasını bu kültürel kodlara borçludur. Lakin bu eğitim temeliyle ailede verilse de sürekli ve diğer toplumsal kurumlar eliyle devam eder; çünkü toplum salt ailelerden oluşmaz. Ailenin temel yapı taşı olduğu toplumda localar, cemaatler, dinsel bağlar gibi yapılar hem bireyi şekillendirir hem de toplumu oluşturur. Aydınlanma öncesi Avrupa toplumunu şu şekilde tasvir etmek mümkündür:

"Dünyanın gurbeti, insanın yalnızlığı, alın yazısının karanlığı, hayatın boşluğu, ruhun isyanı, felsefi karamsarlık, fikri ümitsizlik, hakikatin belli olmayışı yoktur. Boşluk yoktur. Bu âlemin hiçbir köşesi çatlak değildir. Gökyüzü daima dönen bir kubbedir, yeryüzü yaygın bir yataktır. Avrupalı insan, Katolik mezhebi, Tanrı, peygamber, Baba, Ruh-ul Kudüs, Cebrail, hedef, yaratılış, Mesih, sığınaklar, kilise, peder, başkan, Allah'ın koyunları ve koyunların çobanı, yani Papa ve halk. Hepsi bellidir" (Şeriati, 1999: 14).

Aydınlanmanın rasyonel birey anlayışı, toplumu mekanizma olarak görme düşüncesine kapı aralaması hasebiyle muhafazakârlar tarafından hoş görülmez. Mekanik toplum duygulardan, geleneklerden ve değerlerden arınmış bir toplumdur. Rasyonel birey anlayışı toplumu donuk ve soğuk bir hale getirirken, "Somut ve gerçek erdemlerin yerine, basit gerekçeler haline gelen büyük kelimeleri" (Beneton, 2011: 27) ikame etmektedir ve bu da Edmund Burke'un tarifleriyle ahlaki bir alçalmadır. Oysa Batı; asillığe dayanan, kapalı bir dünya görüşü ve durgun bir hayata sahip, sabit ve değişmez kutsalları ve asil, köklü, sağlam sosyal gelenekleri olan, ailevi adet ve gelenekleri ve geçmişle övünen; gayret, mertlik, cesaret, cömertlik, misafirperverlik, büyüklere saygı, fedakârlık, kavmi taassup, manevi değerlere saygı gibi kendine özgü ahlaki değerlere dayanan, kuvvetli bir dini duyguyu haiz, yenilikçilikten korkan ve dışarıdan yüklenen unsurlara karşı daha çok direnen (Şeriati, 1999: 25) bir geleneğe sahiptir ve bu geleneği ortaya çıkaran yasa salt akılla kavranamaz. Hiçbir zaman mükemmelleşemeyecek olan insanın ve sınırlı erişim kapasitesiyle onun aklının, toplumun tabi olduğu yasaları bulmak ve dolayısıyla tarihten, dinden, gelenekten ve tecrübeden bağımsız olarak ideal bir toplumu oluşturmak için yeterli olmadığını, tersine insanın gerçek anlamını gelenek, aile ve örgütlü din gibi toplumsal kurumların içinde bulduğunu kabul eden (Özipek, 2011: 24) muhafazakâr düşünce toplumu düzen temelinde ifade eder. Düzen, gelenek, kültür, kurumlar ve din gibi öğelerden oluşur. Bu öğeler nesiller boyunca işlerliğini ve doğruluğunu kanıtlamıştır. Toplum ise bu düzenle örülmüştür. Bu yüzden değişim tecrübeye dayanmalı, yavaş ve tedricen olmalıdır zira toplum bireylerin toplamından müteşekkil değildir ve karmaşık, yaşayan bir organizmadır.

Burke, Fransız devriminin getirdiği soyut hakları uygarlık mirasının reddi olarak görür. Yeni bir aklın toplumu ve gerçekliği yeniden inşa çalışması zararlı ve önüne geçilmesi gereken bir şeydir. Milletler korumaları gereken tarihsel mirasa sahiptirler ve onun üzerinde yükselirler. Yüzyılların deneyimi ve tarihselliği boş verilemez; çünkü toplumların dokuları bunların üzerine inşa olunmuştur. Aydınlanma ilkeleri bireyleri atomize etmekte, bu sebeple toplumu da köklerinden koparmak suretiyle bir parçalanmanın eşiğine getirmektedir. Arnold Toynbee, bu durumu "Toplumsal parçalanmanın düzenli şekli, parçalanmış toplumun serkeş bir proletarya ile etkisini gittikçe yitiren hâkim bir azınlığa bölünmesi" (Toynbee, 1980: 17) olarak tanımlar. Toynbee gibi Tocqueville de Burke'ün bu çekincelerini paylaşır. Tocqueville modern ilkelerin, liberalizmin ilkelerinin anarşinin ya da despotluğun mayası olabileceğinden kuşkulandır (Beneton, 2011: 30). Zira bir geleneğe dayanmayan ve atomize olmuş bireylerin toplamından müteşekkil bir toplum, üzerinde hegemonya kurmaya elverişli bir toplumdur. Muhafazakâr düşünce ise böyle bir toplumu ve onu yönlendiren siyaseti kabul etmez. Muhafazakârlara göre eğer insan akıllı, doğası gereği evrenin gizini çözebilecek bir kapasitede değilse ve eğer toplum geçmişten geleceğe uzanan ve dolayısıyla sözleşme teorilerinin basitliğine indirgenemeyecek karmaşık ve bireyüstü bir varlığı ifade ediyorsa, siyasete ilişkin olarak söylenebilecek ilk şey, onun sınırlı bir etkinlik alanı olması gerektiğidir. Epistemolojik bakımdan akıl; tarihin ve toplumun yasalarını keşfedebilecek ve onun tabi olması

gereken yasaları vazedebilecek veya ideal bir dünya kurma projesinin gerektirdiği tam bilgiye ulaşabilecek bir gücü ifade etmediğine göre siyaset, var olanı rasyonalist bir proje doğrultusunda total bir biçimde dönüştürmeyi öngören yaklaşımları hiçbir zaman onaylamayan ikincil bir etkinlik alanını ifade edecektir (Özipek, 2011: 24). Toplum, *'yaşayanlar arasında bir ortaklık değil; yaşayanlar, ölmüş olanlar ve gelecek nesiller arasında bir ortaklık'* (Burke, 1986: 110) olarak tanımlanmalıdır. Sözleşme teorileri hem muhafazakâr düşüncenin temel aldığı öğeleri önemsizleştirilmesi hem de toplumu mekanik olma basitliğine indirilmesi açısından tutarsızdır.

Tarihin sınavından geçen ve tarih tarafından doğrulanan geleneklerin temelini oluşturduğu toplumsal kurumlar köklü değişime tabi tutulamaz; zira tarih onların işlerliğini kanıtlamıştır. Yeniden inşa iddiasındaki akıl temelinde yapılacak değişiklikler ise işleyen nizamı bozması ve kökten kopuş getirmesi hasebiyle tercih edilmez. Muhafazakâr düşünce tarih deneyimine farklı bir önem atfeder. Gelenek tarihsel sürecin ürünüdür, geleneğin yerine başka hiçbir şey konamaz; çünkü o her halkın özel karakterine, hayatın somut verilerine, tarihin koşullarına bağlıdır. Hiçbir soyut düşünceyle bu sonuca ulaşmak mümkün değildir (Beneton, 2011: 108). Hayek (1960: 339-340) muhafazakâr düşüncenin kurumlara gösterdiği ihtimamın düşünsel açıdan önemini şu şekilde açıklar:

"Liberal tavrın muhafazakârların tavrına ters düşen belli başlı noktalarını belirtmeden önce, liberallerin bazı muhafazakâr düşünürlerin tahlillerinden çok şey öğrenebilecekleri düşüncesi üzerinde durmak istiyorum. Muhafazakârların, kendiliğinden bir gelişmeden doğan kurumlara bağlılıklarına ve saygılı incelemelerine, biz liberaller (en azından ekonomi alanı dışında) özgür bir toplum bilgimize gerçek bir katkı olan derin ve kavrayışlı görüşleri borçluyuz. Coleridge, Bonald, de Maistre, Justus Möser ya da Donaso Cortes gibi kişiler siyasette ne kadar gerici olmuş olurlarsa olsunlar; dil, yasa, ahlak, anlaşmalar gibi kendiliğinden gelişen kurumların mahiyetini kavradılar, bu anlayış modern bilimsel perspektiften önce geldi ve liberaller bundan yararlanabilirlerdi".

Muhafazakârlar görüldüğü üzere değişime değil, değişimin yapılış şekli ve içeriğine karşı itiraz geliştirmişlerdir. Değişim ve kuralların tadilatının, o kurallara tabi olanların faaliyet ve inançlarındaki bir değişimi yansıtmaması; ancak asla bunu onlara empoze etmemesi ve asla bütünü yıkıma uğratacak ölçüde büyük olmaması (Oakeshott, 1973:46) gerektiği düşüncesi muhafazakârlığın ana savlarından biridir.

3. DİN VE TOPLUM

Din, içkin/aşkın kutupları arasında oluşmuş ve işlevi tüm anlamlı insan iletişiminin belirlenemez köklerine anlam vermek ve bu belirlenemezliğin üstesinden gelmek olan bir iletişim tipidir (Sarıbay, 2004: 12). Tarihsel seyri çerçevesinde dini şu şekilde tanımlamak mümkündür:

"Ritüelleri ve ahlaki kurallarıyla din, mutlak değerle ilgili soruları insanların gündelik deneyimlerine bağlamayı başarabildi. Kozmik Kanun'u bireyin ta derinliklerine, vicdan diye bilinen yetiye yerleştirdi. İman, halkı ve entelektüelleri, sade inananları ve ruhbanları, bağların en sağlamıyla birbirine bağlıyordu. Bu, herhangi bir azınlık kültürünün kapasitesinin çok ötesinde bir ortak amaç duygusu yaratabiliyordu. Bu kudretli ve heybetli yapıya ilahi otoritenin onay yetkisini verirken, sanat, ritüel, siyaset, etik, mitoloji, metafizik ve gündelik hayatı harmanlıyordu" (Eagleton, 2004: 100).

Diğer bir açıdan din, insanı varoluşunun nihai koşullarına ilişkilendiren bir sembolik formlar ve edimler/ameller (acts) bütünüdür (Sarıbay, 2004: 8). Din; insana büyük bir manevi dünya görüşü veren ve yaşamak için insanın hedefine yön gösteren (Şeriatı, 1999: 44) bir sistemdir. Bütün bu tanımlardan anlaşılacağı üzere din toplumsal bir olgudur ve toplumun nizamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Muhafazakâr düşünce de dinin bu noktasına atıf yapar. Toplumun ve müesses nizamın devamı, köklü gelenekler ve sosyal alanda etkisini fazlasıyla gösteren kurumsallaşmış bir din ile mümkündür. Aydınlanmanın dini toplumsal hayattan çıkarmak istediğini düşünen

muhafazakârlar, toplumun temel yapı taşlarından biri olarak gördükleri dini muhafaza etmek istemişlerdir.

Dinin, hiç kimsenin kendisinden kaçamayacağı, yeryüzünün ötesindeki her şeyi kapsayan gökyüzü gibi bir şeyken; büyük, ama sınırlı ve insani bir göğün durmadan değişen bir özelliği olarak bulutu kümesini andıran bir görünüme bürünmesi (Hobsbawm, 2005: 237) muhafazakârların tepkisini çeker. Zira muhafazakârlar Hıristiyanlığa ve onun getirdiği ‘‘eksik insan’’ anlayışına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bir Tory, ilk günahı nedeniyle düşmüş (cennetten kovulmuş, günahkar) veya doğal insan kavrayışından hareket eder; insanın kusursuz (laştırabilir) olduğuna inanmaz. Eğer nispeten kabul edilebilir topluma ulaşabilirse, bunun ulaşabileceklerinin en iyisi olduğunun farkındadır (Özipek, 2011: 95).

Muhafazakâr düşünce insanın kendini olduğundan büyük sanmasına ve bu sanmaya sebep olan Aydınlanmaya karşı geliştirilmiş bir itirazdır demek yerinde olacaktır. Zira Aydınlanmanın tarihi değiştirme ve yeniden inşa görevi verdiği insan, hem günahkâr hem de acizdir ve kendisine yüklenen bu rolü ifa edebilmekten çok uzaktır. Din, insanın acizliğini kapatmada ve insanın kendisini büyük görmesinden mütevellit ortaya çıkabilecek belaları önlemede büyük bir önemi haizdir ve bu yüzden devlet ve din ilişkisi muhafazakârlar için derin bir anlamı ifade eder:

"Romantik aydın ve ideologlardan oluşan bir grup için taht ile mihrap arasındaki ittifakın daha derin bir anlamı vardı: Eski, organik, canlı toplumu, aklın ve liberalizmin aşındırmalarına karşı koruyordu ve birey bunu, bu trajik açmazda usalcıların sunduklarından çok daha uygun bir çözüm olarak görmekteydi" (Hobsbawm, 2005: 250).

Bu muhafazakârların önemli savlarından birinin belirtilmesidir. Tezahür gayesi kutsala tapınma ve kutsalın tecrübesi, yani yapılması istenen şeylerin ifa edilmesi olan dinin (Sezen, 1993: 77) toplumsal örgütlenme ve dayanışmayı arttırmaya matuf bir birleştirici özelliği vardır (Dursun, 1992: 38). Grup üyelerinin ortak inancı paylaşmasının ötesinde birlikte tecrübe etmelerinin ve aynı kaderi paylaşmalarından ötürü grupta beliren korunma ve paylaşma duygularının doğurduğu dayanışmanın muazzam bir birleştirici etkisi vardır (Taplamacıoğlu, 1993: 193). Muhafazakârlar Aydınlanmayı ve Devrimi bu birleştiriciliği bozmakla itham eder. Dinin, millet hatta inanan toplulukları arasında da kuvvetli bir birleştirme faktörü olması (D'encausse, 1992: 49) muhafazakârların ilgisini cezbeder. Bu faktörün ortadan kaldırılması, zayıflatılması veya kamusal alandan çekilmesinin topyekûn bir felaket olacağını düşünen muhafazakârlar, bu sebeple dinin, iktidarın ve egemenliğin bir kökeni olarak üzerinin koruyucu bir şalla örtülmesi (Beneton, 2011: 37) gerektiğini düşünürler. Aydınlanmanın dini yıkmasının ve onun yerine yeni bir değer sistemi ortaya koyamamasının toplum üzerindeki etkilerini muhafazakârlar şu sözlerle açıklar:

"Aydınlanma dışladığı inancın yerine ne koydu? Niyet onun yerine fiilen Tanrı olacak akli geçirmektir. Nihayet özgürdük. Artık tehdit yoktu. Hazzın üzerinde artık kısıtlama yoktu. Ama, akıl yalnız başına kaldığında, Nietzsche'nin ve Dostoyevski'nin onlar olmadığı takdirde insanlığın ahlaken çökeceğini söyledikleri ahlaki sınırları ve amaçları verememiştir.(...). Niyet bu olsun veya olmasın dinin kendisi zayıflamıştı. Nietzsche'nin de belirttiği gibi gerçekten de Tanrı insanların zihninde ölmüştü. Dostoyevski gibi Nietzsche de Tanrı'nın yokluğunun nihilizmi meşrulaştırmasından korkuyordu.(...) Eğer nihai/en yüce bir adalet yoksa kötülüğü ne sınırlayabilirdi? Filozoflar aklın bir toplumu yıkabileceğini; ama onu ancak dinin yaratabileceğini düşünemediler " (Özipek, 2011: 57-58).

Eski tip dinin sınanmış, güvenilir üstünlükleriyle, ahlakın doğaüstü yaptırımını ortadan kaldırmak, sadece, toplumsal bakımdan yararlı boş inançlar olmadan yaşayamayacak genelde cahil ve aptal görülen çalışan yoksullar için değil, bizzat orta sınıf için de uygulamada büyük tehlikeler içeriyordu (Hobsbawm, 2005: 239). Zira dinin denetimi sıkı ve katı ahlakçı yapısının yokluğu toplumsal çözülmenin yanı sıra otoritesiz ve başıboş bir toplumun da ortaya çıkmasına zemin hazırlıyordu. İlim ötesi bir yorum, insanın yaşaması için bir anlam, bir ruh, bir iman ve yüce bir aşk (Şeriatı, 1999: 46) ortaya koyan din yok sayılamaz ve zayıflatılamazdı. Dini insan ırkının en ciddi meselesi

olarak kabul eden Toynbee (1980: 86), dinin aynı inancı paylaşanlar arasındaki birleştirici ve kaynaştırıcı özelliğini Hacc kurumu üzerinden bir anlatımla ifade ederken İslam'ın Hacc kurumunun, farz olan bir yolculuğu yerine getirmenin ötesinde, bir sembol olarak bütün Müslümanları birbirine bağlayan kardeşlik ruhunu simgeleyen bir yolculuk olduğunu ve bu yüzden Hacc yapılmadığı zaman İslamın tehlikede olduğunu vurgular. Edmund Burke (1986: 91) "Önyargılarımızın birincisi olan kilise kurumu sebepsiz bir önyargı değildir, içerisinde derin ve büyük bir hikmeti barındırır" derken Fransız devrimcilerinin dini, onun nasıl kökleştiğini ve toplumu sardığını bilmeden toplumsal alanın dışına kovmalarını eleştirir.

Dinin iki temel işlevinden birincisini yönetimin hayati fonksiyonlarına ve bütün siyasal ve sosyal bağlara belirli bir kutsallık atfetmek; ikincisini ise devletin gücü ve keyfi iktidar kullanımına dayalı eylemleri üzerinde bir denetim mekanizması olarak hareket etmek (Nisbet, 1991: 70) olarak tarif etmek mümkündür. İktidarın tiranlığını engelleyecek yegâne güç dindir. Dini toplumsal hayattan soyutlamak veya onun içini boşaltmak, Fransa örneğinde olduğu gibi "Terör" ün devlet politikası olmasına sebep olacaktır. Din; aynı zamanda devletin meşruiyetini topluma aşılacağı değerleri üreten ve bu yolla iktidarın meşrulaştırılmasına yol veren, devletin en önemli ideolojik aygıtlarından birisidir (Althusser, 2000: 32).

Din, akide sisteminin yanı sıra telkin ettiği fikir muhtevasıyla toplum hayatının bütün kültür sahalarına doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkide bulunur (Begoviç, 1994: 74-75). Muhafazakârlar bu etkilerin korunması ve yabana atılmaması gerektiğini düşünürler; çünkü insan tek başına bir varlık değildir ve içinde bulunduğu topluma bağlılığını ve ona karşı ödevlerini dinin ve kültürün yol göstericiliği olmadan yerine getiremez. Din, mükemmelleşemeyecek bireyleri toplum içerisinde konumlandırma noktasında hayati bir önemi haizdir. İnsan eksik ve zayıftır; bu nedenle içerisinde geleneği ve kültürü de ihata eden din olmadan tutunması ve topluma adapte olması mümkün değildir. İnançsız bireyler ve dizginlenemeyen akıl toplumsal bozulmanın temellerini atar; artık insanı dizginleyen ve ona erdem, mutluluk, korku ve ahlak gibi değerleri veren din olmadan insan bir canavardan farksızdır. Muhafazakârlar bu yozlaşmanın ortaya çıkardığı durumdan rahatsızdır:

"İnsanlar kazanç hırsıyla kentlere toplanıyorlar. Servet kazanmak için işbirliğinden kaçınıyorlar; fakat böylece tek başlarına kalıyorlar, bunun dışında yakınları için hiç kaygı duymuyorlar. Hıristiyanlık bize, yakınlarımızı öz benliğimiz gibi sevmemizi öğretir; fakat modern toplumda kimse yakınımız değildir" (Beneton, 2011: 97).

Muhafazakârlar esasen dini, toplumsal yapıda oynadığı düzenleyici rol açısından savunurlar. Muhafazakârların savunduğu ideal ve huzur dolu o eski toplumun mayası olan din, modern zamanlarda kenara atılmıştır. Aydınlanma, iyi bir toplumun oluşumunda dinin esas rolü oynaması gerektiği görüşünü ıskalamıştır ve bu yüzden tarihsel olarak hatalıdır. Muhafazakârların ortak davranışlarını belirleyen, dinin toplumsal işlevleri üzerindeki ısrarlarıdır. Kilise'nin bir otorite, düzenin ve geleneğe saygının sahibi olduğunu, ayinleri, törenleri, bayramları bulunan bir topluluk olduğunu özellikle vurgularlar. "Hıristiyanlığın Dehası" muhafazakârların yüreklerini o kadar büyülemişse, bunun nedeni, Chateaubriand'ın bu eserinde, dini ibadetin topluluksal anlayışını ve simgesel boyutunu belirten ya da ifade eden dinin veçhelerini –dinsel törenlerde usul ve sıra, dinsel törenler, papaz giysileri- vurgulamış olmasıdır. Bundan çıkan, dehası muhafazakar tezlerle çakışan dinin kuşku yok ki Katoliklik (ve daha geri bir noktada Anglikanizm) olduğudur. Protestan dini, bireysel inancı vurguladığı ve ayine ve dini usullere az başvurduğu sürece, muhafazakârların dine attıkları toplumsal bütünleşme işlevini yerine getiremez. Muhafazakârların yücelttiği din, tıpkı savundukları gelenek gibi özellikli çizgilere sahiptir ve muhafazakârlığın eğilimi, onu her şeyden önce sivil bir din olarak görmektir (Beneton, 2011: 112). Oysa Aydınlanma, dini hükmetme ve toplumu düzenleme iddiasını kapıda bırakması şartıyla kamusal alana kabul etmektedir. Muhafazakârlar ise kurumsallaşmış (established) bir dinin varlığının toplumsal açıdan elzem olduğunu savunurlar. Aydınlanmanın yaptığı dinin içinin boşaltılmasıdır ve inançsızlığa kapı aralanmasıdır. İnançsızlık ise muhafazakar düşüncede katı bir dille reddedilmiştir. İnançsızlık

bireyleri atomize ederek toplumu parçalayacak bir zehir olarak görülür. Bu konuda Chesterton şu sözleri söyler: ”Allah’a inancın yitirilmesinin tehlikesi, bu durumda artık hiçbir şeye inanılmaması değil, herhangi bir şeye inanılmasıdır.” (Nisbet, 1991: 73). Muhafazakarlar, insanın dayanak noktası olan dini ortadan kaldırmaya çalışan inançsızlığın toplumu tamamen atomize edeceği konusunda hemfikirdirler. Bu sebeple din korunmalı ve Aydınlanmanın getirdiği yıkıcı ilkelere karşı muhafaza edilmelidir. İnsan topluma, akıl geleneğe, özgürlük erdeme, rıza bilgelige, sıradan kişi üstüne bağımlıdır (Beneton, 2011: 113) ve modern insan bu hiyerarşileri alt üst etmek suretiyle elindekileri yitirmiştir. Bu yitirmeyi Burke, şu sözlerle açıklar: ‘Şövalyeliğin yüzyılı sona erdi. Sofistlerin, iktisatçıların ve hesapçıların yüzyılı onu izledi ve Avrupa’nın zaferi sonsuza dek söndü.’ (Beneton, 2011: 22).

4. DEĞERLENDİRME

Tarihsel kırılma alanlarından hiçbirisi Fransız Devrimi kadar derin bir yarılma oluşturmamıştır. Devrim esnasında bir çok kişi bunun sadece krala karşı oluşan öfkenin dışı vurumu olduğunu düşünmekteydi. Lakin Edmund Burke, yepyeni bir "Tarih" başlayacağı fikrindeydi. Burke'e göre devrim sıradan bir devrim değil, sonuçlarıyla dünyayı geri dönülemez bir noktaya sürükleyecek bir şeydi. Burke'ün böyle düşünmesine sebep olan şey hiç şüphesiz devrimin fikrinsel altyapısı olan Aydınlanma düşüncesidir.

Aydınlanma, insanın doğayı akıl yoluyla kavrayıp kontrol altına alacağı düşüncesindedir. Akıl, sınırları olmayan bir olgudur. Yeni başlayan çağın dini akıl ve bilimdir. Devrimin öncesindeki koyu Katolik vurgu devrim sonrası yerini koyu pozitivist vurguya bırakmıştır. Aydınlanma düşüncesi bireyi topluma karşı önceler. Oysa ki gelenekler aile ve toplumu yüceltmektedir. Devrimle beraber gelen düşünceler, Kıta Avrupa'sında daha önce eşine rastlanmamış şeylerdi. Muhafazakar düşünce olayların içine doğmuş ve tepkisel olarak ortaya çıkmıştır.

Modern dünyada üzerinde en fazla tartışma yapılan şey dindir. Modernite ve Aydınlanma hala dinle olan hesaplaşmalarını bitirebilmiş değillerdir. İnsan -düşünebilen bir varlık olduğu için- var oluşunu sorgulayan bir varlıktır. Neden sorusu her insanın hafsalasında önemli bir yer tutar. Din, insanın bilinmez kökenine ışık tuttuğu ve neden sorusuna cevap verdiği için dünya kuruldu kurulu ayaktadır.

"Tanrı öldü" sözü Tanrı'nın olmadığı bir toplumda kötülüğü sınırlayacak hiçbir şeyin kalmadığı vurgusuydu. Dinin, toplumsal hayattan bireysel vicdana sürülmesi bir çok toplumsal sorunu beraberinde getirmiştir. Çünkü her din, bir kültür örgüsüne sahiptir. Dinin toplumsal alanda söz sahibi olmaması, o kültür örgülerini de toplumsal alandan uzaklaştırmaktadır. Bu durumda toplum, köksüz ağaç konumuna düşmektedir.

Muhafazakarlık, bir çok eksiği bulunan ; lakin tarihin önemi, geleneklerin toplumdaki yeri, dinin toplum için gerekliliği gibi konularda doğru vurguları bulunan bir düşüncedir. Muhafazakarlık, oluşturulmuş bir düşünce değil bir karşı koyuştur. Edmund Burke, Joseph Maistre gibi düşünürler Aydınlanma ve Fransız Devriminin beraberinde getirdiği fikirlere karşı çıkmışlar ve bu karşı çıkışlar muhafazakar düşünceyi oluşturmuştur.

Modern zamanlarda aile yapısının dağılması, gücü elinden alınan dinin kötülüğü engellemekte zorlanması, geçmiş ile bağların kurulmasının güçleşmesi gibi konuları göz önüne alırsak, Burke ve diğer muhafazakar düşünürlerin korkularının yersiz olmadığı anlaşılacaktır. Özellikle yalıtılmış bireylerin her birinin ayrı dünyalarda yaşadığı günümüzde Benjamin Disraeli'nin şu sözü daha da anlam kazanmaktadır: "Modern toplumda kimse yakınımız değildir".

KAYNAKÇA

Althusser, L. (2000), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, (Çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık), İstanbul: İletişim Yayınları

Begoviç, A.İ. (2000), Doğu ve Batı Arasında İslam, (Çev. Salih Şaban), İstanbul: Nehir Yayınları

- Beneton, P. (2011), Muhafazakarlık, (Çev. Cüneyt Akalın), İstanbul: İletişim Yayınları
- Burke, E. (1986), Reflections On The Revolution in France, London: Penguin Books
- D'encausse, H.C. (1992), Sovyetlerde Müslümanlar, İstanbul: Ağaç Yayınları
- Dursun, D. (1992), Osmanlı Devletinde Din ve Siyaset, İstanbul: İşaret Yayınları
- Eagleton, T. (2004), Kuramdan Sonra, (Çev. Uygur Abacı), İstanbul:Literatür Yayıncılık
- Gregorios, P. M. (1992), A Light Too Bright The Enlightenment Today, New York: State University of New York Press
- Hayek, F. (1960), The Constitution of Liberty, Chicago: University of Chicago Press
- Hobsbawm, E. (2005), Devrim Çağı, (Çev. Bahadır Sina Şerel), Ankara: Dost Yayınları
- Nisbet, R. (1991), Conservatism: Dream and Reality, Bristol: Open University Press
- Oakeshott, M. J. (1973), On Being Conservative, Oxford: Oxford University Press
- Özipek, B. (2011), Muhafazakarlık: Akıl, Toplum, Siyaset, İstanbul: Timaş Yayınları
- Sarıbay, A. Y. (2004), Global Toplumda Din ve Türkiye, İstanbul: Everest Yayınları
- Sezen, Y. (1993), Sosyoloji Açısından Din, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
- Şeriatı, A. (1999), İdeallerin Yenilgisi, (Çev. Abdülhamit Özer), İstanbul: İdeal Kitaplar
- Taplamacıoğlu, M. (1993), Din Sosyolojisi, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
- Toynbee, A. (1980), Medeniyet Yargılanıyor, (Çev. Ufuk Uyan), İstanbul: Yeryüzü Yayınları